

3-е., испр.]. – М.: КомКнига, 2006. – 280 с. (*OED*) The Oxford English Dictionary. – [2nd ed.] – [on CD-ROM, version 3.1.]. – Oxford: OUP, 2004. Pokorny J. Indogermanische Etymologisches Wörterbuch: B. 1 – 3/ Julius Pokorny. – Bern: A. Francke AG Verlag, 1959.

КОРОПАТНІЦЬКА Т.П.

(Буковинська держ. фінансова академія)

ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНИЙ АНАЛІЗ КОНСТРУКЦІЙ ЗІ ЗНАЧЕННЯМ ІРРЕАЛЬНОГО ПОРІВНЯННЯ В НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

The article is focused on a comprehensive analysis of structural, semantic, pragmatic and communicative aspects of an unreal comparison expressed by syntactic constructions with Conjunctive in modern German. The functions of unreal comparative utterances are defined. The nature of modality in the unreal comparative sentence in the system of evaluative and optative modality is under study.

Keywords: *the comparative construction, the unreal comparison, the unreal comparative sentence, length of the sentence.*

Дослідження вираження ірреального порівняння в мовленні засобами синтаксичних конструкцій з кон'юнктивом охоплює структурний, семантичний та комунікативно-прагматичний аспекти. Теоретичною основою роботи є структурні та семантичні концепції речення (В.Г.Адмоні (1966), О.В.Гулига (1971), Є.Й.Шендельс (1988), О.І.Москальська, І.П.Сусов (1980), Г.Гельбіг (1991)), а також теоретичні положення сучасної прагмалінгвістики (О.О.Леонт'єв (1969), Т.А. ван Дейк (1986), Ю.С.Степанов (2003), О.С.Кубрякова (1994), Г.Г.Почепцов, О.Г.Почепцов (1986)).

Метою цього дослідження є розробка лінгвістичної моделі репрезентації ірреального порівняння в мовленні з використанням характерних для німецької мови синтаксичних конструкцій з кон'юнктивом та встановлення їх структурних, семантичних та прагматичних характеристик. Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання конкретних завдань:

- встановити сутність поняття “ірреальне порівняння”;
- виділити основні структурні та семантичні характеристики синтаксичних конструкцій з кон'юнктивом як засобів вираження ірреального порівняння;
- визначити роль форм кон'юктива в побудові синтаксичних конструкцій із семантикою ірреального порівняння.

Предмет дослідження становлять структурні, семантичні та комунікативно-прагматичні особливості компаративних речень з кон'юнктивом на позначення ірреального порівняння.

Об'єктом дослідження є компаративні речення з кон'юнктивом в системі мови і в структурі тексту.

Матеріалом дослідження слугували 202 синтаксичних конструкції, відібраних методом суцільної вибірки за ознакою наявності форм кон'юнктива II та семантики ірреального порівняння з творів німецької художньої літератури, які були написані на початку і в кінці XX ст., а саме „Der Untertan“ Генріха Манна (1907) та „Das Parfum. Die Geschichte eines Mörders“ Патріка Зюскінда (1985) загальним об'ємом 134640 слововживань.

Порівняння ми розглядаємо як мовну модель, структуру якої становить поєднання 3-х компонентів: а) суб'єкта порівняння – предмета чи явища, ознаки якого ми пізнаємо, розкриваємо за допомогою іншого; б) об'єкта порівняння – предмета чи явища, що має яскраво виражені і відомі нам ознаки; в) основи порівняння – ознаки в широкому розумінні цього терміна, яка лежить в основі порівняння і яка може бути й не вербалізована в окремих структурних типах порівняльних конструкцій, але при цьому зрозуміла з контексту. Три елементи (суб'єкт, об'єкт і основа порівняння) становлять собою основу порівняльної конструкції.

Зауважуємо, що суб'єктом і об'єктом порівняння бувають не тільки окремі слова-поняття, а й граматичні центри двоскладних компонентів складнопідрядних речень. Основою порівняння тут є подібність дій, виконуваних суб'єктами і об'єктами порівняння. Суб'єктом і об'єктом порівняння у складнопідрядних реченнях можуть бути не тільки назви осіб чи предметів, а й дій (станів), оцінюваних мовцем.

Термін “порівняльна конструкція”, правда, значно обмежує розуміння порівняння як явища. Так, згідно зі змістом цього терміна, порівняннями не вважаються вищий і найвищий ступені порівняння прикметників та прислівників, порівняння-прикладки тощо.

Таке розуміння термінів “порівняння” і “порівняльна конструкція” охоплює й так звані реальні та ірреальні порівняння, зокрема у складнопідрядних порівняльних реченнях.

Основною одиницею мовленнєвого спілкування є речення. Синтаксис є розділом граматики, галуззю мовознавства, яка вивчає закономірності сполучення слів і предикативних одиниць у реченні, будову, ознаки й типи речень і висловлень.

Синтаксис як лінгвістична дисципліна не є однорідним. Розмежовують *синтаксис словосполучень*, який установлює синтаксичні властивості окремих слів як частин мови, тобто правила їхньої сполучуваності з іншими словами; і *синтаксис речень*, спрямований на дослідження типів, ознак речень, зв'язків слів і сполук у складі речення й висловлення.

Сучасний стан синтаксичних досліджень характеризується широким розгалуженням напрямів синтаксису. Традиційним напрямом є *структурно-статичний*, який розглядає синтаксичну будову словосполучень і речень, їхні типи й ознаки, структурні схеми, не пов'язані з контекстом і ситуацією мовлення. Семантичну природу предикативності речень, їхні синонімічні перетворення, пропозиційну відповідність, позиційні схеми, їхнє варіювання в мовленні й парадигматику, типи функцій синтаксем як складників речення,

імпліцитність і компресію предикативних одиниць вивчає *семантичний*, або *функціонально-семантичний* синтаксис.

Комуникативний синтаксис спрямований на динамічний бік мовленнєвих одиниць - висловлень, на особливості їхнього актуального членування в конкретних комунікативних ситуаціях, на встановлення мовленнєвих варіантів речень, комуникативної парадигматики, особливостей модальності й перформативності, ролі порядку слів і інтонації у формуванні змісту висловлень тощо. Синтаксисти іноді ототожнюють комуникативний і референційний підходи до вивчення речення. Українська дослідниця Н. Гуйванюк підкреслює, що «кожне висловлення володіє референційним змістом, який співвідноситься з об'єктивною дійсністю» і не зводиться до суми референтних смислів складових [Гуйванюк 1999, с. 19]. Комуникативний синтаксис оперує поняттями диктумної інформації та модально-комуникативної, яка проектується на роль суб'єктивно-прагматичних чинників, пов'язаних з особою мовця.

Стилістичний синтаксис вивчає функціонування синтаксичних конструкцій у різних функціональних стилях мовлення, їхню стилістичну синонімію (корелативність, варіативність), стилістичні функції членів речення, порядку слів у реченні, варіативність синтаксичних зв'язків між різними членами речення, синтаксичні стилістичні фігури тощо.

Становлення когнітивної парадигми в сучасному мовознавстві сприяло появі розробок *когнітивного синтаксису*, спрямованих на аналіз проєкції синтаксичних конструкцій на структури знань людини. Перехід від комп'ютерної метафори розгляду мови до визнання її синергетичної, суто людської, творчої, евристичної природи зумовив потребу дослідження реальних мовленнєвих продуктів не лише строго логічної природи, які не вкладаються у традиційні пропозиційні рамки синтаксичних схем, а мають особливу нелінійну, образну, метафоричну, парадоксальну природу. Не випадково, сучасні синтаксисти підкреслюють відставання синтаксичних теорій від мовної практики.

У навчальному посібнику Duden „Grammatik der deutschen Gegenwartssprache” (1984) речення порівняння поділяються залежно від їхньої модальної кваліфікації на два типи: 1) реальні речення; 2) ірреальні речення.

У реальних порівняльних реченнях вживається дійсний спосіб. Порівнюватись можуть однакові або неоднакові дії або стани. Реальні підрядні порівняльні речення, які виражають порівняння однакових дій або станів, вводяться сполучниками *wie*, *sowie*, (*so wie*). Підрядні порівняльні речення з сполучником *wie* часто мають усередині головного речення у функції корелятив прислівники *so*, *ebenso*, *genauso*.

Реальні підрядні порівняльні речення, які виражають порівняння неоднакових дій або станів, вводяться сполучником *als*. Такі речення звичайно мають у головному реченні у функції корелята прислівник *anders* або прикметник чи прислівник вищого ступеня. Напр.:

Зміст реальних підрядних порівняльних речень може бути виражений синонімічними засобами в межах елементарного речення в тому випадку, якщо вони вводяться простими сполучниками. Якщо ж вони вводяться парними

сполучниками, то обставини порівняння можуть замінити підрядні порівняльні речення лише в тому випадку, коли порівнювані предмети в головному й підрядному (в тому, що порівнюють) реченні збігаються.

Якщо ж порівнювані предмети в головному й підрядному реченнях при парних сполучниках не збігаються, стягування підрядного порівняльного речення в простий компонент головного, як правило, неможливо.

Ірреальні підрядні порівняльні речення виражають нереальне, надумане або умовне, а часто й фантастичне порівняння. Вони вводяться сполучниками *als ob*, *als wenn*, *wie wenn* і *als*. У цих реченнях вживається нереальний кон'юнктив, який має відносно часове значення. Для вираження одночасності у підрядному реченні вживається презенс або претерит, попередності — перфект або плюсквамперфект, а наступності — футур I кон'юнктив або кондиціоналіс I. Напр.:

- *Jadassohn blies durch die Nase, als genigte ihm das Gehörte* [Mann 1953: 115].

- „*Sie sehen ja aus, als ob Ihnen die Ernte verhagelt wäre*” [Mann 1953: 165].

- *Napoleon Fischer nickte, als habe er sich dies schon gedacht* [Mann 1953: 298].

У ірреальних підрядні порівняльні речення, які вводяться сполучником *als*, порядок слів інший, ніж у сполучникових підрядних реченнях. Змінювана частина присудка у цих реченнях знаходиться безпосередньо після сполучника, після неї — підмет, далі — другорядні члени речення, а незмінювана частина присудка знаходиться у кінці речення:

- *Und nun sollte es geschehen, ganz so, als handelte er selbst* [Mann 1953: 270]

Зважаючи на те, що сполучник *als* вводить як реальне підрядне порівняльне речення, так і ірреальне, при перекладі таких речень потрібно враховувати порядок слів (звичайний в реальних підрядних порівняльних реченнях і неправильний в ірреальних) і умови (Indikativ в реальних підрядних порівняльних реченнях, Konjunktiv в ірреальних). В першому випадку *als* перекладають – „чим”, в другому – „нібито, наче”.

У деяких випадках, у ірреальному підрядному порівняльному реченні, при збігу предметів порівняння і якщо присудок у порівняльному реченні може бути перетворений в прикметник, дієприкметник або іменник, зміст ірреального підрядного порівняльного речення може бути виражено синонімічними засобами (переважно предикативним визначенням із семантикою порівняння або обставиною способу дії, іноді у формі дієприкметникової групи) у головному реченні.

Ступінь ірреальності при цьому знижується, оскільки сполучним словом виступає *wie*, що вводить зазвичай просте порівняння. Тим самим ірреальність дається лише семантичними засобами - ірреальністю самого змісту порівняльного комплексу або неймовірністю реального зв'язку між обома членами порівняння. У випадках більш складної будови обставинного ірреального порівняльного речення воно не може бути виражено якими-небудь синонімічними засобами усередині головного речення, навіть якщо порівнюваний компонент у головному й підлеглому реченнях співпадає.

Параметри, за якими робимо структурно-семантичний аналіз наступні:

1) з точки зору синдетичного сполучення підрядних речень з головним реченням.

2) з погляду тієї питомої ваги, що мають речення першого ступеня серед загальної маси досліджуваних підрядних речень.

3) з погляду тієї питомої ваги, що займають дані підрядні речення в загальній масі елементарних речень досліджуваних складних синтаксичних конструкцій (періодів).

4) довжина речення.

Довжина речення визначається кількістю слів, а також за кількістю елементарних речень. До уваги беруться складнопідрядні речення, які, крім досліджуваних нами підрядних речень, містили ще й інші підряди.

Важливим критерієм репрезентації підрядних речень є ступінь залежності від провідного речення, тобто ступінь складності. Для виявлення ступеня складності складнопідрядних порівняльних речень ми визначаємо „коефіцієнт підрядності першого ступеня” ($K_{пр1} = \frac{\sum ПР1}{\sum ПР}$, де $K_{пр1}$ - коефіцієнт підрядності першого ступеня, ПР1 – підрядні речення першого ступеня підрядності, ПР – підрядні речення, що досліджуються) [Адмони 1966]. Варто зазначити, що визначення буде досить приблизним, тому що речення вищих ступенів ми розглядаємо в одній площині.

Так, для складнопідрядних порівняльних речень коефіцієнт підрядності першого ступеня $K_{пр1}$ дорівнює:

$$K_{пр1} = 230/334 = 0,69 \text{ (Г. Манн);}$$

$$K_{пр1} = 190/596 = 0,32 \text{ (П. Зюскінд).}$$

Спробуємо підтвердити твердження, що коефіцієнт підрядності першого ступеня знаходиться в оберненому співвідношенні до коефіцієнта складнопідрядності $K_{сп}$ ($K_{сп} = \frac{\sum ПР}{\sum ЕР}$, де $K_{сп}$ – коефіцієнт складнопідрядності, ПР – підрядні речення, що досліджуються, ЕР – елементарні речення) на прикладі досліджуваних СППР:

$$K_{сп} = 147/478 = 0,31 \text{ (Г. Манн);}$$

$$K_{сп} = 184/754 = 0,24 \text{ (П. Зюскінд).}$$

Проведені підрахунки свідчать про те, що в романі Г. Манна в складнопідрядних порівняльних реченнях з досить великою кількістю підрядних речень, речення першого ступеня підрядності займають значне місце серед речень з підрядністю вищого ступеня („примикаюча” або „кругова” підрядність), в романі „Das Parfum” в складнопідрядних порівняльних реченнях з досить великою кількістю підрядних речень, речення першого ступеня підрядності займають незначне місце ($K_{пр1} = 0,32$) („витягнута” підрядність). Отже, для складнопідрядних порівняльних речень в романі Г. Манна тенденція до оберненої пропорційності підтверджується, а у романі П. Зюскінда - не підтверджується, про що свідчать проведені нами підрахунки.

Нами визначено питому вагу даних синтаксичних конструкцій в загальному комплексі синтаксичних структур художнього тексту. Для цього потрібно провести послідовне зіставлення двох показників: показника складності і коефіцієнта складнопідрядності (далі Спр). Для співставлення треба визначити показник складності ($Спр = \frac{\sum ЕР}{\sum СПР}$, де ЕР – елементарні

речення, СПР – складнопідрядні речення). Для складнопідрядних порівняльних речень у романі „Der Untertan” показник складності дорівнює: $S_{пр} = 478/144 = 3,32$. Коефіцієнт складнопідрядності $K_{сп}$ за раніше проведеними розрахунками дорівнює 0,31. У романі „Das Parfum”: $S_{пр} = 754/158 = 4,77$, $K_{сп} = 0,24$. Отже, за класифікацією В. Г. Адмоні [Адмони 1966], складнопідрядних порівняльні речення у творі Г. Манна ми відносимо до другого розряду складності речення, розряд коефіцієнта складнопідрядності також другий. У романі П. Зюскінда ми відносимо СППР до третього розряду складності речення, однак, розряд коефіцієнта складнопідрядності перший.

Вважаємо за необхідне зауважити, що в цьому випадку важливе значення мають не абсолютні числа, а співвідношення чисел, оскільки це допомагає побачити певні відмінності у ступені розгорнутості складності підрядних речень і складнопідрядності даного речення в комплексі підрядних речень складного синтаксичного цілого, тобто періоду.

Ще одним параметром репрезентації складнопідрядних порівняльних речень, який ми виділили, є визначення довжини (за кількістю слововживань та за кількістю в них елементарних речень).

Досліджуючи довжину речення в романі Г.Манна, варто зазначити, що за простими статистичними підрахунками середня довжина довгих складнопідрядних порівняльних речень складає 36,21 слововживань, середніх – 18,11, короткі речення містять в середньому 10,79 слів. Зафіксований максимальний та мінімальний розмір речення становить відповідно 58 та 6 слововживань. Відповідно можна підрахувати інтервал між цими розмірами – 52 слова. Середня довжина складнопідрядних порівняльних речень у романі Г.Манна „Der Untertan” становить 21,7 слововживань.

Варто зазначити, що середня довжина довгих складнопідрядних порівняльних речень у творі П. Зюскінда (за простими статистичними підрахунками) складає 41,45 слововживань, середніх – 20,7, коротких – 9,8 слів, наддовгі речення містять в середньому 81,05 слів. Зафіксований максимальний та мінімальний розмір речення становить відповідно 117 та 6 слововживань. Звідси можна також підрахувати інтервал між цими розмірами – 111 слів. Середня довжина складнопідрядних порівняльних речень у романі П. Зюскінда „Das Parfum” становить 38,55 слововживань. Отже, можна констатувати той факт, що автор надає перевагу довгим складнопідрядним порівняльним реченням.

Результати обчислень кількості елементарних речень, що містяться (в середньому) в складнопідрядних порівняльних реченнях наводимо в таблиці 1.

Таблиця 1

Середня довжина складнопідрядних порівняльних речень за елементарними реченнями у романі Г. Манна „Der Untertan” та П. Зюскінда „Das Parfum”

Речення / Групи речень	Сер. довжина Г. Манн	Сер. довжина П. Зюскінд
Короткі	2	2
Середні	2,81	2,86
Довгі	4,71	4,83
Наддовге	7,5	9,8
Сер. довжина	3,32	4,77

Оскільки такий розподіл речень не враховує деякі особливості побудови речення (інфінітивні конструкції, вставні речення), тому процентне співвідношення коротких, середніх, довгих та наддовгих речень за кількістю слів відрізняється від такого, що визначається за елементарними реченнями. За нашими підрахунками простежується, що як і за гіперпаскальним поділом, так і за підрахунками елементарних речень, Г. Манн надає перевагу середнім складнопідрядним порівняльним реченням. Проте існують певні відмінності у підрахунках різними способами. Розглянемо на прикладі декількох речень основні причини відмінностей:

- *Schnell gab sie sich eine Miene, als sei die Gans eine höchst gewöhnliche Erscheinung* [Mann 1953: 181].

В цьому реченні 14 слововживань, тому за гіперпаскальним поділом воно належить до речень середньої довжини. Проте тут 2 елементарних речення, тому за іншим розподілом ми відносимо дане речення до коротких речень.

Висновки. Все сказане дає змогу зробити висновок, що довжину речення можна розглядати з обох боків, оскільки кожен поділ має свої особливості. Таким чином, питання про співвіднесеність складності складнопідрядних речень і його лексичного розміру є досить важливим. Оскільки розгорнутість речення вимірюється за двома лініями – за кількістю слів, яку воно охоплює і за кількістю елементарних речень, що входять в нього, то виникає проблема, як співвідносяться насиченість елементарних речень словами і насиченість складнопідрядні речення елементарними, тобто, які способи збільшення об'єму речення висуваються на передній план. Оскільки ми не досліджуємо складнопідрядні порівняльні речення в розвитку чи зміни їх протягом певного періоду, ми подаємо тільки результати підрахунків, які зроблені нами на основі двох романів.

Не важко помітити, що для стилю Г. Манна є характерним вживання елементарних речень великого розміру при незначній складності складнопідрядних порівняльних речень. Отримані дані надають можливість установити певну тенденцію переносити центр ваги при висловленні обширного і взаємопов'язаного змісту від використання розширених форм складнопідрядних речень на більшу розгорнутість елементарних речень. Тобто,

при потребі вмістити в речення більше інформації важливішу роль відіграє збільшення розміру елементарних речень.

Для стилю П. Зюскінда є характерним вживання елементарних речень великого розміру при значній складності складнопідрядних порівняльних речень. Отже, при потребі розширити зміст повідомлення автор збільшує розмір елементарних речень, і одночасно розширює форму складнопідрядного речення.

Проведений синтез дозволяє стверджувати:

Речення “ірреального порівняння” класифікується як синтаксична конструкція, що виражає нереальне, надумане або умовне, а часто й фантастичне порівняння і є окремою синтаксичною формою у системі засобів відображення мовної картини ірреального.

Основним синтаксичним засобом передачі та реалізації ірреального порівняння у сучасній німецькій мові слугує система формальних моделей зі спільною семантикою ірреального порівняння. Головним структурним і семантичним компонентом моделей є присудок у кон'юнктиві II.

Синтаксичні структури з кон'юнктивом, що виражають ірреальне порівняння мають конкретне когнітивне і комунікативно-прагматичне навантаження та слугують для реалізації певних задумів і мотивів мовця.

Оскільки дослідження внутрішньої організації текстів через особливості функціонування в них певних гіпотаксичних структур сприяє доповненню результатів вивчення специфічних ознак авторського стилю, тому на основі нашого дослідження слід зауважити, що для стилю П. Зюскінда характерні довгі ірреальні складнопідрядні порівняльні речення. Це є наслідком занадто натуралістичних описів, авторських відступів, роздумів. Через експансію діалогічного мовлення у Г. Манна переважають середні речення. Отже, незважаючи на існуючу тенденцію до зменшення розміру речення у сучасній літературі, ми стверджуємо, що можливі відхилення, і вони пов'язані зі змістовно-сисловою наповненістю тексту. Отже, тільки на основі сукупних характеристик речення та кількісного вираження їх системних взаємозалежностей можлива об'єктивна репрезентація даних речень, як окремих синтаксичних одиниць і як таких, від яких залежить специфічність творчої манери письменника.

Література

Адмони В. Г. Исторический синтаксис нем. языка. – М.: Высш. школа, 1963. – 335 с. *Адмони В. Г.* Развитие структуры предложения в период формирования немецкого национального языка. – Л.: Наука, 1966. – 318 с. *Гулыга Е. В.* Теория сложноподчиненного предложения в современном немецком языке. – М.: Высш. школа, 1971. – 206 с. *Гуйванюк Н. В.* Формально-семантические співвідношення в системі синтаксичних одиниць. – Чернівці, 1999. *Кучеренко І.К.* Порівняльні конструкції мови в світі граматики : [монографія] / Ілля Корнійович Кучеренко. – К. : Вид-во Київ. ун-ту, 1959. – 106 с. *Сусов И. П.* Семантика и прагматика предложения / Сусов И. П. — Калинин: Изд-во Калинин. гос. ун-та, 1980. — 50 с. *Deutsche Grammatik in Theorie und Praxis / hrsg. von Rolf Thieroff.* —Tübingen : Niemeyer, 2000. — 300 S. *Duden, Grammatik der deutschen Gegenwartssprache / hrsg. von der Dudenredaktion ; bearb. von*

P. Eisenberg. — 6., neu bearb. Aufl. — Mannheim ; Leipzig ; Wien ; Zuerich : Dudenverl., 1998. — 912 S. *Eisenberg P. Grundriß der deutschen Grammatik / Peter Eisenberg.* — Stuttgart ; Weimar : Metzler, 1999. — Bd. 2: Der Satz. — 551 S. *Eisenberg P. Konjunktiv als Flexionskategorie im gegenwärtigen Deutsch / P. Eisenberg // Studien zu Deutsch als Fremdsprache III: Aspekte der Modalität im Deutschen — auch in kontrastiver Sicht : Germanistische Linguistik.* — 1997. — № 136. — S. 37—56.

КОРОТУН О.В.

(Омский гос. ун-т им. Ф.М. Достоевского)

СЛОВАРЬ КАК ОБЪЕКТ МНОГОАСПЕКТНОЙ ЛИНГВИСТИЧЕСКОЙ ИНТЕРПРЕТАЦИИ¹

The article is devoted to concept “appearance” in the context of Russian culture, Russian picture of the world and linguistic consciousness.

Key words: *concept, appearance, linguistic consciousness, linguistic experiment.*

Объектом данной статьи является концепт «целостный человек» (или макроконцепт «Человек»), который занимает центральное положение в языковой картине мира и поэтому является наиболее актуальным для носителей языка. Предметом исследования при этом выступает многоаспектная лингвистическая интерпретация обозначенного макроконцепта. «Внешний человек», наряду с «внутренним человеком», также является базовой, основной семантической характеристикой человека целостного. Цель статьи — представить многогранность лингвистической интерпретации словарной фиксации концепта «внешний человек». Заявленная цель реализуется в конкретных задачах: обосновать необходимость создания «Словаря внешнего человека»; описать структуру проектируемого «Словаря внешнего человека».

Ставя задачу описания языкового отображения концепта «внешний человек» в специальном словаре, нельзя не обратить внимание на потенциальную коммуникативность внешности человека. Внешность человека «обращена к другим людям» [Кон 1978, с. 58], и вследствие этого она наделена способностью передавать людям информацию о внутреннем мире личности, выявлять индивидуальные, присущие только этому человеку качества и свойства. Именно с этой точки зрения внешность информативна и коммуникативна: она есть средство «познавательного акта, реализующегося на основе одновременного включения различных уровней сознания, основу которого составляют эмоции» [Богуславский 1994, с. 91], т.е. внешность — объект оценивания и субъект информации, который характеризуется экспрессивностью и способностью воздействия на окружающих.

¹ Работа выполнена при поддержке гранта РГНФ № 09-04-00815